Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

УДК 343.3
DOI: https://doi.org/10.17721/1728-2195/2026/1.131-11

Дмитро ПТАЩЕНКО, канд. юрид. наук, асист.
ORCID ID: 0000-0001-9751-1509
e-mail: dimitrij9@gmail.com
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС ПРОЕКТУВАННЯ ЧИ БУДІВНИЦТВА ПРАВИЛ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ БЕЗПЕЧНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД: ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ В КОНТЕКСТІ НОРМАВТИНОГО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ "ПРАВИЛ"

В с т у п . ***Об'єктивна сторона кримінального правопорушення є одним із ключових елементів складу кримінального правопорушення, оскільки саме через неї розкривається зовнішній прояв протиправної поведінки особи, її суспільна небезпечність та зв'язок із настанням шкідливих наслідків. У цьому контексті важливе місце посідає кримінально-правова норма, передбачена у Кримінальний кодекс України, яка встановлює відповідальність за порушення під час проектування чи будівництва правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд. Метою дослідження є комплексний аналіз особливостей об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 275 Кримінального кодексу України, в частині розуміння конкретного кримінально-правового змісту поняття "правила, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд".***

М е т о д и . ***У дослідженні застосовано формально-юридичний метод, який дав змогу здійснити тлумачення положень ст. 275 Кримінальний кодекс України та пов'язаних будівельних норм. Системно-структурний метод використано для аналізу елементів об'єктивної сторони кримінального правопорушення та визначення місця порушення правил у загальній конструкції складу кримінального правопорушення.***

Р е з у л ь т а т и . ***У дослідженні висвітлено практичне (правозастосовне) значення об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 275 Кримінального кодексу України, з акцентом на порушення під час проектування чи будівництва правил безпечної експлуатації будівель і споруд.***

В и с н о в к и . ***Висвітлено співвідношення між регуляторним і кримінальним законодавством України щодо формування кримінально-правового змісту поняття "правил" в контексті ст. 275 Кримінального кодексу України. Встановлено два можливих підходи щодо визначення поняття "правил": "вузький підхід" та "широкий підхід". Зроблено висновки, що "вузький підхід" відповідає положенням конституційного, кримінального законодавства України та практиці Європейського суду з прав людини; "широкий підхід" є більш гнучким і охоплює всі можливі правила (вимоги) регуляторного законодавства щодо дотримання під час проектування чи будівництва правил безпечної експлуатації будівель і споруд та відповідає духу закону.***

К л ю ч о в і с л о в а : ***порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, кримінальні правопорушення в сфері містобудівної діяльності, інформація, відомості, Європейський суд з прав людини.***

Вступ

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження зумовлена підвищеною суспільною небезпекою порушень під час проектування та будівництва, оскільки такі порушення можуть призводити до руйнування будівель, загибелі людей та значних матеріальних збитків. В сучасних умовах розвитку будівельної галузі, впровадження нових технологій зростає складність будівельних об'єктів і, відповідно, ризики їх небезпечної експлуатації. Окремою проблемою є необхідність реконструкції об'єктів будівництва, які зазнали руйнувань під час воєнного стану. При цьому, одним із основних механізмів забезпечення безпеки об'єктів будівництва під час проектування та будівництва є взяття їх під кримінально-правову охорону.

Водночас у правозастосовній практиці та доктрині кримінального права зберігаються труднощі у визначенні ознак об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 275 Кримінальний кодекс (далі – КК) України. По-перше, встановлення конкретного кримінально-правового змісту поняття "правила, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд" є дискусійним і позбавлений єдиного уніфікованого підходу. По-друге, на нормативному рівні (в першу чергу регуляторному законодавстві України) відсутня дефініція поняття "правила, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд". По-третє, проблемним є питання визначення співвідношення поняття "правила, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд" із нормативними приписами регуляторного законодавства України.

Не зважаючи на підвищену соціальну актуальність досліджуваної проблеми – в науці кримінального права Україні відсутні системні, глибинні дослідження проблем кримінально-правового захисту безпечної експлуатації будівель і споруд взагалі та розуміння правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, зокрема.

Усе це зумовлює необхідність подальшого наукового дослідження зазначеної проблематики з метою вдосконалення кримінально-правового регулювання та практики його застосування.

Методи

У дослідженні застосовано формально-юридичний метод, який дав змогу здійснити тлумачення положень ст. 275 КК України та пов'язаних будівельних норм. Системно-структурний метод використано для аналізу елементів об'єктивної сторони кримінального правопорушення та визначення місця порушення правил у загальній конструкції складу кримінального правопорушення. Діалектичний метод дозволив дослідити розвиток нормативного регулювання у сфері будівництва та суперечності між вимогами безпеки і процесами дерегуляції. Аналіз судової практики застосовано для виявлення проблем кваліфікації та доведення причинного зв'язку у справах щодо порушення будівельних норм.

© Птащенко Дмитро, 2026

Результати

1. Нормативні приписи регуляторного законодавства, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, під час проектування та будівництва

Основоположною ідеєю сучасної кримінально-правової політики та теорії кримінального права є положення про те, що його головним призначенням виступає охорона фундаментальних соціальних цінностей, які вже отримали нормативне закріплення в інших галузях права. Такий підхід відображає розуміння кримінального права не як первинного регулятора суспільних відносин, а як специфічного охоронного механізму, що вступає в дію лише у випадках найбільш небезпечного посягання на ті цінності (блага), які попередньо врегульовані регуляторним законодавством.

У структурі правової системи здійснення проектування та будівництва саме регуляторні приписи (законодавство України в сфері містобудівної діяльності) визначають зміст і межі соціально значущих відносин, формулюють правила поведінки їх учасників, встановлюють юридичні права та обов'язки.

Саме в межах законодавства в сфері містобудівної діяльності відбувається первинна юридична "інституціоналізація" правил, які набувають правового статусу.

Це зумовлює принциповий взаємозв'язок кримінального права з законодавством України в сфері містобудівної діяльності в частині визначення якісного та кількісного "об'єму" правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд.

Отже, принципово важливим є визначення тих нормативних приписів, яких потрібно дотримуватись під час проектування та будівництва.

Відповідно до ч. 1 ст. 31 Закону України (далі – ЗУ) "Про регулювання містобудівної діяльності" проектна документація на будівництво об'єктів розробляється у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері містобудування, з урахуванням вимог містобудівної документації та вихідних даних і дотриманням вимог законодавства, будівельних норм і правил та затверджується замовником.

Згідно з п. 9 Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів, затвердженого Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 16.05.2011 № 45 (у редакції наказу Міністерств регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 23 березня 2012 року № 122) (далі – Наказ № 45) проектна документація на будівництво об'єктів розробляється з урахуванням вимог містобудівної документації, вихідних даних на проектування та дотриманням вимог законодавства, будівельних норм, нормативно-правових актів з охорони праці, зокрема, Мінімальних вимог з охорони праці на тимчасових або мобільних будівельних майданчиках, затверджених наказом Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2017 року № 1050, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 08 вересня 2017 року за № 1111/30979, нормативних документів, обов'язковість застосування яких встановлена нормативно-правовими актами, у тому числі вимог нормативів з питань створення умов для безперешкодного доступу для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (проектні рішення щодо врахування вимог зі створення умов для безперешкодного доступу для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення зазначаються в проектній документації окремим розділом), вимог з питань інженерно-технічних заходів цивільного захисту, відповідно до частини десятої статті 31 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності".

Статтею 9 ЗУ "Про архітектурну діяльність" закріплено, що будівництво (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт) об'єкта архітектури здійснюється відповідно до затвердженої проектної документації, норм і правил у порядку, визначеному ЗУ "Про регулювання містобудівної діяльності".

Здійснюючи системний аналіз зазначених вище нормативних положень та законодавства України в сфері містобудівної діяльності в цілому, можна виокремити наступні приписи, які повинні бути застосовані під час проектування та будівництва:

1. Містобудівна документація.
2. Вихідних даних.
3. Будівельних норм, правил, нормативних актів з охорони праці.
4. Законодавства України.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 ЗУ "Про правотворчу діяльність" законодавство України – це взаємопов'язана та упорядкована система нормативно-правових актів України і чинних міжнародних договорів. Системний аналіз положень ЗУ "Про будівельні норми" та ч. 2 ст. 9 ЗУ "Про правотворчу діяльність" законодавство України дає можливість зробити однозначний висновок, що будівельні норми, правила, нормативні акти з охорони праці є частиною законодавства України; а саме законодавство України містить відповідні нормативні приписи щодо проектування та будівництва, в тому числі, й щодо безпечної експлуатації будівель і споруд. Зазначені приписи є правила нормативного характеру й є універсальними та поширюються на необмежене коло осіб.

Прямі нормативні положення, які б визначали однозначну правову природу містобудівної документації та вихідних даних – відсутні, отже потребують більш детального дослідження.

Згідно зі ст. 17 ЗУ "Про регулювання містобудівної діяльності" містобудівна документація – затверджені текстові і графічні матеріали, якими регулюється планування, забудова та інше використання територій.

Містобудівна документація є одним із ключових інструментів правового регулювання у сфері планування та забудови територій, що визначає просторову організацію, функціональне призначення земель, умови їх використання та обмеження забудови.

Сутність цієї документації полягає у визначенні довгострокових і поточних параметрів розвитку територій, забезпеченні збалансованого поєднання суспільних, економічних і екологічних інтересів, а також у встановленні обов'язкових вимог, що підлягають врахуванню під час проектування та будівництва об'єктів. Містобудівна документація визначає функціональне зонування територій, щільність і характер забудови, параметри забудови земельних ділянок, розвиток транспортної та інженерної інфраструктури, а також обмеження, пов'язані з охороною культурної спадщини та довкілля.

Система містобудівної документації в Україні має багаторівневий характер і включає документи державного, регіонального та місцевого рівнів. На державному рівні ключове значення має Генеральна схема планування території України, яка визначає основні напрями розвитку території держави. На регіональному рівні розробляються схеми планування територій областей і районів, що конкретизують державну політику з урахуванням особливостей відповідних територій.

Найбільш практичне значення має містобудівна документація місцевого рівня, до якої належать генеральні плани населених пунктів, плани зонування територій (зонінг) та детальні плани територій. Генеральний план визначає стратегічні напрями розвитку населеного пункту, план зонування встановлює допустимі види використання територій і параметри забудови, а детальний план території конкретизує планувальні рішення щодо окремих земельних ділянок.

Відповідно до ЗУ "Про регулювання містобудівної діяльності" містобудівна документація має обов'язковий характер для суб'єктів містобудівної діяльності та є базою для розроблення проєктної документації, отримання дозвільних документів і здійснення будівництва. Її вимоги безпосередньо впливають на забезпечення безпеки експлуатації будівель і споруд, оскільки визначають допустимі параметри забудови та умови розміщення об'єктів.

Отже, містобудівна документація є особливим різновидом нормативного регулювання, що має ознаки нормативного акта загальної дії, оскільки встановлює обов'язкові правила поведінки для невизначеного кола осіб у сфері планування та забудови територій.

Містобудівна документація містить правила, розраховані на багаторазове застосування, які регулюють типові ситуації забудови, використання територій та розміщення об'єктів. Крім того, містобудівна документація має територіальну визначеність, оскільки її дія обмежується певною адміністративно-територіальною одиницею або конкретною територією, що підлягає плануванню.

Окремою характеристикою є її превентивна функція, що полягає у запобіганні хаотичній забудові та забезпеченні безпечних умов експлуатації будівель і споруд. Саме через встановлення обов'язкових параметрів забудови містобудівна документація виступає одним із ключових інструментів попередження правопорушень у будівельній сфері. У цьому контексті її порушення може розглядатися як складова об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 275 Кримінальний кодекс України.

Таким чином, містобудівна документація поєднує у собі ознаки нормативного акта загальної дії, має обов'язковий, територіально визначений та багаторазовий характер застосування.

Більш складним і неоднозначним є питання щодо правової природи вихідних даних.

Відповідно до ч. 1 ст. 29 ЗУ "Про регулювання містобудівної діяльності" основними складовими вихідних даних є:

1) містобудівні умови та обмеження;
2) технічні умови;
3) завдання на проектування.

Містобудівні умови та обмеження мають специфічну юридичну природу, яка відрізняє їх від нормативних актів загальної дії. Відповідно до Закон України "Про регулювання містобудівної діяльності", вони є документом, що визначає комплекс планувальних та архітектурних вимог до проектування і будівництва конкретного об'єкта на конкретній земельній ділянці.

З огляду на це, містобудівні умови та обмеження слід розглядати як індивідуальний адміністративний акт, оскільки вони:

1) адресовані конкретному суб'єкту (замовнику будівництва);
2) стосуються конкретного об'єкта;
3) застосовуються одноразово;
4) не встановлюють загальних правил для невизначеного кола осіб.

Водночас вони мають обов'язковий характер і підлягають врахуванню під час розроблення проєктної документації, що надає їм рис владного припису. Як результат реалізації повноважень органів містобудування та архітектури, містобудівні умови та обмеження виступають формою індивідуального регулювання у сфері будівництва.

Особливістю їх правової природи є також похідний характер: вони ґрунтуються на положеннях містобудівної документації (генеральних планах, планах зонування, детальних планах території) і конкретизують їх для окремого випадку забудови. Таким чином, вони виступають своєрідною ланкою між нормативним регулюванням загального характеру та індивідуальною реалізацією будівельного проєкту.

Отже, містобудівні умови та обмеження є індивідуальним адміністративним актом обов'язкового характеру, який конкретизує вимоги містобудівної документації щодо конкретного об'єкта будівництва та виконує важливу регулятивну функцію у забезпеченні законності і безпеки будівельної діяльності. Містобудівні умови та обмеження є вимогою індивідуальної дії щодо конкретного об'єкта будівництва та земельної ділянки. При цьому, в містобудівних умовах та обмеженнях відсутні будь-які правила.

Юридична природа технічних умов у сфері будівництва є складною та поєднує ознаки як індивідуального адміністративного акта, так і елемента договірно-технічного регулювання. Відповідно до ЗУ "Про регулювання містобудівної діяльності", технічні умови визначають комплекс вимог до інженерного забезпечення об'єкта будівництва, зокрема щодо його підключення до мереж електро-, газо-, тепло- та водопостачання.

Передусім технічні умови мають індивідуальний характер, оскільки:

1) видаються конкретному замовнику будівництва;
2) стосуються конкретного об'єкта;
3) враховують особливості певної території та інженерної інфраструктури.

За своєю суттю вони є результатом реалізації владних повноважень відповідних суб'єктів (операторів інженерних мереж), що дозволяє розглядати їх як різновид індивідуального адміністративного акта. Водночас їх особливістю є те, що вони формуються не лише органами державної влади, а й суб'єктами господарювання, які здійснюють діяльність у сфері інженерного забезпечення, що надає їм змішаний, публічно-приватний характер.

Технічні умови мають обов'язковий характер для врахування при розробленні проєктної документації та здійсненні будівництва. Вони конкретизують загальні вимоги нормативно-технічних актів (зокрема будівельних норм і стандартів) для конкретного випадку та визначають параметри підключення об'єкта до інженерних мереж. Таким чином, вони виконують функцію індивідуалізації загальних правил.

Отже, технічні умови є індивідуалізованими обов'язковими приписами змішаного публічно-приватного характеру, які конкретизують вимоги до інженерного забезпечення об'єкта будівництва та виступають важливим елементом правового регулювання безпеки будівництва і подальшої експлуатації об'єктів.

Юридична природа завдання на проектування у сфері будівництва має комплексний характер і поєднує ознаки вихідного документа технічного змісту та елемента договірного регулювання. Відповідно до ЗУ "Про регулювання містобудівної діяльності", завдання на проектування є складовою вихідних даних для роз-

ISSN 1728-3817

роблення проєктної документації та визначає основні вимоги замовника до майбутнього об'єкта будівництва.

За своєю суттю завдання на проектування не є нормативним актом і не має ознак акта загальної дії, оскільки:

1) адресоване конкретному виконавцю (проєктувальнику);

2) стосується конкретного об'єкта;

3) має індивідуальний характер;

4) застосовується одноразово.

Водночас воно не є класичним адміністративним актом, оскільки формується, як правило, самим замовником будівництва або за його участю, а не виключно суб'єктом владних повноважень. Це зумовлює його договірно-правову природу, адже завдання на проектування виступає частиною договірних відносин між замовником і проєктувальником, визначаючи технічні, функціональні та інші параметри майбутнього об'єкта.

Особливістю завдання на проектування є те, що воно має обов'язковий характер для проєктувальника у межах укладеного договору та повинно відповідати вимогам містобудівної документації, державних будівельних норм і технічних умов. Таким чином, воно виконує функцію конкретизації загальних нормативних вимог на рівні окремого проєкту та забезпечує їх реалізацію у проєктній документації.

Отже, завдання на проектування є індивідуалізованим документом договірно-технічного характеру, який визначає вимоги до розроблення проєктної документації, конкретизує нормативні приписи у межах окремого об'єкта будівництва та відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки будівництва і подальшої експлуатації об'єкта.

Враховуючи все вищезазначене, можна зробити наступні проміжні висновки щодо нормативних приписів регуляторного законодавства, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, під час проектування та будівництва:

По-перше, нормативні приписи, що регулюють безпечну експлуатацію будівель і споруд під час проектування та будівництва, мають комплексний і багаторівневий характер та закріплюються у різних за юридичною природою актах, зокрема у положеннях ЗУ "Про регулювання містобудівної діяльності", державних будівельних нормах, стандартах та інших нормативно-технічних документах.

По-друге, зазначені приписи не обмежуються виключно нормативними актами загальної дії, а включають також індивідуалізовані правові інструменти, які за своєю суттю не є правилами, а є вимогами індивідуальної дії, такі як містобудівні умови та обмеження, технічні умови та завдання на проектування, які конкретизують загальні вимоги для окремих об'єктів будівництва.

По-третє, технічні умови та завдання на проектування не є вимогами суб'єктів владних повноважень в "чистому" вигляді: вони є поєднанням імперативних і договірних компонентів між суб'єктами містобудування.

По-четверте, забезпечення безпечної експлуатації будівель і споруд досягається не лише через дотримання формально встановлених норм, а й через правильну реалізацію індивідуальних вимог, які враховують особливості конкретного об'єкта, що підсилює значення проектної стадії у формуванні безпеки.

По-п'яте, очевидним є і той факт, що в контексті зазначених вище висновків потрібно говорити не тільки про приписи регуляторного законодавства, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, під час проектування та будівництва, але і про нормативно визначені вимоги, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, під час проектування та будівництва.

2. Співвідношення понять "правила, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд" та нормативних приписів регуляторного законодавства, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, під час проектування та будівництва

Розкриття зазначеного питання, як вбачається, повинно вирішуватись послідовно наступними кроками:

1. Встановити зміст і об'єм поняття "правила, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд", яке вжите законодавцем у ст. 275 КК України.

2. Зробити співвідношення між "правилами, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд" та висновками, які були зроблені в розділі 1 цього дослідження.

Встановлення змісту та обсягу поняття "правила, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд", використаного у ст. 275 КК України, є одним із ключових завдань для правильного розуміння об'єктивної сторони відповідного кримінального правопорушення. Це зумовлено тим, що диспозиція зазначеної норми має бланкетний характер і не містить вичерпного переліку тих приписів, порушення яких тягне кримінальну відповідальність. Відтак, з'ясування змісту цього поняття можливе лише шляхом системного аналізу та тлумачення норм кримінального, містобудівного та технічного законодавства.

Під тлумаченням положень КК та інших джерел Берзін П.С. пропонує розуміти "з'ясування та роз'яснення справжнього, реального змісту, смислу таких положень шляхом використання відповідних способів та з метою їх (положень) подальшого застосування" (Берзін, 2026, с. 628).

Передусім слід зазначити, що термін "правила" у контексті ст. 275 КК України не має прямого нормативного визначення. У теорії кримінального права він традиційно тлумачиться як сукупність обов'язкових приписів, що регламентують поведінку у певній сфері суспільних відносин. Найбільш наближеним до цього поняття є законодавче визначення поняття "норма права", закріплене в ч. 1 ст. 8 ЗУ "Про правотворчу діяльність". Так, відповідно норма права – це загальнообов'язкове формально визначене правило поведінки, що регулює суспільні відносини, яке охороняється і забезпечується державою.

У сфері будівництва такими приписами виступають, насамперед, законодавство України, державні будівельні норми (ДБН), державні стандарти (ДСТУ), будівельні правила та інші нормативно-технічні документи, які встановлюють вимоги до проектування, зведення та експлуатації об'єктів нерухомості. Отже, можливо зробити цілком однозначний висновок, що законодавство України, будівельні норми, правила, нормативних актів з охорони праці та містобудівна документація є правилами в розумінні положень ст. 275 КК України.

Більш складним є співвідношення вихідних даних та поняття "правил", передбачених ст. 275 КК України.

Особливістю зазначених приписів є їх юридична природа. Якщо державні будівельні норми та стандарти мають характер нормативних актів загальної дії, то містобудівні умови та обмеження виступають індивідуальними адміністративними актами, технічні умови мають змішаний публічно-приватний характер, а завдання на проектування є елементом договірного регулювання. Така різнорідність ускладнює їх включення до єдиного понятійного апарату кримінального права, зокрема до категорії "правил", що використовується законодавцем у ст. 275 КК України.

У цьому контексті виникає проблема визначення меж поняття "правил" і яким чином повинна реагувати правозастосовна практика, якщо були порушені не нормативні приписи, а вихідні дані.

Як вбачається, можливі два підходи щодо встановлення конкретного кримінально-правового змісту поняття "правил":

1. "Вузький підхід". В основу цього підходу "покладений" принцип законності: з формально-юридичної точки зору до "правил" доцільно відносити лише ті приписи, які мають нормативний характер і встановлюють загальнообов'язкові вимоги. Отже, такими приписами є виключно законодавство України, будівельні норми, правила, нормативних актів з охорони праці та містобудівна документація. Вихідні дані не є "правила" в розумінні ст. 275 КК України, а їх порушення (не залежно від настання наслідку) не передбачає притягнення до кримінальної відповідальності.

2. "Розширений підхід". Вузьке тлумачення "правил" не охоплює значну частину обов'язкових вимог, що безпосередньо впливають на безпеку експлуатації будівель і споруд. Наприклад, порушення містобудівних умов та обмежень або технічних умов може створювати реальну загрозу життю і здоров'ю людей, однак формально не завжди підпадає під поняття "правил" у вузькому розумінні. Враховуючи зазначене та виходячи із принципу духу закону, в контексті ст. 275 КК України потрібно розуміти не лише нормативні приписи, а й будь-які інші вимоги (положення), передбачені законодавством України в сфері містобудівної діяльності, які впливають на безпеку експлуатації будівель і споруд.

Аргументом на користь розширеного тлумачення є те, що сама диспозиція ст. 275 КК України орієнтована не на формальний перелік джерел, а на забезпечення безпеки як кінцевої мети правового регулювання. Отже, визначальним має бути не форма припису, а його функціональне призначення – забезпечення безпечної експлуатації будівель і споруд. У цьому сенсі до змісту поняття "правила" слід включати всі обов'язкові вимоги, недотримання яких може призвести до створення небезпеки або настання шкідливих наслідків.

Також окремо потрібно зазначити, що інформація стосовно вихідних даних вноситься до Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва (її складової – Реєстру будівельної діяльності), а відповідно такі дані набувають публічності.

Водночас така розширена інтерпретація породжує певні ризики для правозастосування. Зокрема, виникає небезпека надмірного розширення кримінальної відповідальності та порушення принципу юридичної визначеності. Тому тлумачення має здійснюватися з урахуванням принципів кримінального права, зокрема принципу законності та заборони аналогії кримінального закону. Це означає, що до "правил" можуть бути віднесені лише ті приписи, які є обов'язковими, чітко визначеними та такими, що безпосередньо спрямовані на забезпечення безпеки.

Розширений підхід безпосередньо суперечить принципу законодавчої визначеності, який є складовою принципу верховенства права та пов'язаний із гарантіями, передбаченими ст. 7 Європейської конвенції з прав людини (далі – Конвенція). У практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово наголошувалося, що особа повинна мати можливість чітко розуміти, яка саме поведінка є кримінально караною та в чому конкретно полягає пред'явлене їй обвинувачення.

Нещодавно у консультативному висновку, підготовленому на запит Конституційного суду Вірменії, ЄСПЛ висловив правову позицію щодо відповідності положень кримінального закону з бланкетними ознаками, тобто такими, що відсилають до інших нормативно-правових актів, вимогам ст. 7 § 1 Конвенції.

Проаналізувавши зазначений висновок Задоя К. П. зазначає наступне: "Суд дотримується думки, що використання техніки "бланкетного відіслання" або "законодавства з відсиланням" для криміналізації дій чи бездіяльності не є несумісним із вимогами статті 7 Конвенції. Положення з відсиланням та положення, до якого відсилають, прочитані разом повинні дати змогу зацікавленій особі передбачити, якщо це необхідно за допомогою відповідної юридичної консультації, яка поведінка призведе до кримінальної відповідальності. Ця вимога однаково стосується ситуацій, коли положення, до якого відсилають, має вищий ієрархічний рангу відповідному правовому порядку або вищий рівень абстракції, ніж положення з відсиланням.

Найефективніший спосіб забезпечення ясності та передбачуваності це чіткість відсилання, а для положення з відсиланням – викладення конститутивних елементів правопорушення. Понад те, положення, до яких відсилають, не можуть розширювати сферу криміналізації, як це встановлено положенням з відсиланням. У будь-якому випадку, суд повинен застосувати як положення з відсиланням, так і положення, до якого відсилають, щоб оцінити, чи була передбачуваною кримінальна відповідальність за обставин справи" (Задоя, 2025, с.365 – 366).

Отже, враховуючи зазначену правову позицію ЄСПЛ можна зробити наступні проміжні висновки: 1. Застосування законодавцем бланктених відсилань повинно забезпечувати ясність положень кримінального законодавства – зацікавлена особа повинна передбачити та розуміти однозначно яка саме поведінка призведе до кримінальної відповідальності. 2. Положення, до яких відсилають, не можуть розширювати сферу криміналізації, а відповідно якщо вихідні дані не можна визнати формально правилами за своєю юридичною суттю – вихідні дані не повинні вважатись правилами в контексті розуміння положень ст.275 КК.

Дискусія і висновки

Досліджуючи нормативне розуміння поняття "правил" в контексті статті 275 КК, можна дійти таких висновків.

1. Нормативні приписи, що регулюють безпечну експлуатацію будівель і споруд під час проектування та будівництва, мають комплексний і багаторівневий характер та закріплюються у різних за юридичною природою актах, зокрема у положеннях ЗУ "Про регулювання містобудівної діяльності", державних будівельних нормах, стандартах та інших нормативно-технічних документах.

2. Зазначені приписи не обмежуються виключно нормативними актами загальної дії, а включають також індивідуалізовані правові інструменти, які за своєю суттю не є правилами, а є вимогами індивідуальної дії, такі як містобудівні умови та обмеження, технічні умови та завдання на проектування, які конкретизують загальні вимоги для окремих об'єктів будівництва.

3. Забезпечення безпечної експлуатації будівель і споруд досягається не лише через дотримання формально встановлених норм, а й через правильну реалізацію індивідуальних вимог, які враховують особливості конкретного об'єкта, що підсилює значення проектної стадії у формуванні безпеки.

ISSN 1728-3817

4. В контексті зазначених вище висновків потрібно говорити не тільки про приписи регуляторного законодавства, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, під час проектування та будівництва, але і про нормативно визначені вимоги, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, під час проектування та будівництва.

5. В межах нормативного розуміння поняття "правил" в контексті ст. 275 КК можна виділити два альтернативних підходи: "вузький" підхід і "розширений" підхід.

6. "Вузький підхід". В основу цього підходу "покладений" принцип законності: з формально-юридичної точки зору до "правил" доцільно відносити лише ті приписи, які мають нормативний характер і встановлюють загальнообов'язкові вимоги. Не зважаючи на те, що інформація стосовно вихідних даних вноситься до Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва (її складової – Реєстру будівельної діяльності), а відповідно такі дані набувають публічності – вихідні дані не є правилами як в загальному, так і в контексті положень ст. 275 КК України.

7. "Розширений підхід". Вузьке тлумачення "правил" не охоплює значну частину обов'язкових вимог, що безпосередньо впливають на безпеку експлуатації будівель і споруд. Виходячи із принципу духу закону, в контексті ст. 275 КК України потрібно розуміти не лише нормативні приписи, а й будь-які інші вимоги положення, передбачені законодавством України в сфері містобудівної діяльності, які впливають на безпеку експлуатації будівель і споруд, в тому числі й вихідні дані.

8. Більш нормативно обґрунтованим вбачається "вузький підхід", який відповідає як положенням конституційного та кримінального законодавства України, так і практиці ЄСПЛ. Положення, до яких відсилають, не можуть розширювати сферу криміналізації, а відповідно якщо вихідні дані не можна визнати формально правилами за своєю юридичною суттю – вихідні дані не повинні вважатись правилами в контексті розуміння положень ст.275 КК.

Джерела фінансування. Автор заявляє про відсутність зовнішнього фінансування для проведення цього дослідження та підготовки рукопису до публікації.

Список використаних джерел

Берзін, П. С. (2026). Кримінальне право. Загальна частина: підручник. У 3-х т. Т. І. Загальні засади. Київ : Алерта.

Задоя, К. П. (2025) Кримінально-правові аспекти практики Європейського суду з прав людини : навч. посібник. Одеса : Фенікс.

Reference

Berzin. P. S. (2026). Criminal Law. General Part: Textbook. In 3 Vols. Vol. I. General Principles. Kyiv: Alerta.

Zadoja, K. P. (2025). Criminal-Law Aspects of the Practice of the European Court of Human Rights: Study Guide. Odesa: Phoenix.

Отримано редакцією журналу / Received: 14.05.26
Прорецензовано / Revised: 29.05.26
Схвалено до друку / Accepted: 09.06.26
Опубліковано / Published: 20.07.26

Dmytro PTASCHENKO, PhD (Law), Assist.
ORCID ID: 0000-0001-9751-1509
e-mail: dimitrij9@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

VIOLATION OF THE RULES GOVERNING THE SAFE OPERATION OF BUILDINGS AND STRUCTURES DURING DESIGN OR CONSTRUCTION: SPECIFIC FEATURES OF THE OBJECTIVE ASPECT IN THE CONTEXT OF THE NORMATIVE UNDERSTANDING OF THE CONCEPT OF "RULES"

Background. *The objective aspect of a criminal offense is one of the key elements of the corpus delicti, as it reflects the external manifestation of unlawful conduct, its social dangerousness, and its connection with harmful consequences. Particular importance in this regard lies in Article 275 of the Criminal Code of Ukraine, which establishes liability for violations during the design or construction process of rules governing the safe operation of buildings and structures. The purpose of this study is to analyze the objective aspect of the criminal offense provided for in Article 275 of the Criminal Code of Ukraine, focusing on the criminal-law meaning of the concept of "rules related to the safe operation of buildings and structures".*

Methods. *The study employs the formal-legal method to interpret Article 275 of the Criminal Code of Ukraine and related construction regulations. The system-structural method is used to examine the elements of the objective aspect of the offense and to determine the role of rule violations within the overall structure of the corpus delicti.*

Results. *The study demonstrates the practical significance of the objective aspect of the criminal offense provided for in Article 275 of the Criminal Code of Ukraine. It is established that the proper determination of the rules governing the safe operation of buildings and structures is crucial for the correct criminal-law qualification of the act. The findings show that the criminal-law content of the concept of "rules" directly affects the existence or absence of the corresponding corpus delicti.*

Conclusions. *The relationship between regulatory and criminal legislation in defining the concept of "rules" under Article 275 of the Criminal Code of Ukraine is examined. Two approaches are identified: a narrow approach and a broad approach. The narrow approach is consistent with the Constitution of Ukraine, criminal legislation, and the case law of the European Court of Human Rights. The broad approach encompasses all regulatory requirements for compliance with safety rules during the design and construction of buildings and structures and reflects the spirit of the law. The choice of approach significantly influences criminal-law qualification and legal certainty in law enforcement practice.*

Keywords: *violations of rules governing the safe operation of buildings and structures, criminal offenses in the field of urban planning, information, data, European Court of Human Rights.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.